

باید منابع فقه را گسترش دهیم/ فقه باید مسأله فقر و غنا را روشن کند

حجت الاسلام محمد حکیمی در گفت‌وگو با نشریه «فرهنگ امروز» با بیان اینکه می‌توانیم ابعاد و منابع فقه را گسترش دهیم، گفت: فقه باید تکلیف مسائل روز را مشخص کند والا تبدیل به مکتب اخلاقی می‌شود.

حجت الاسلام محمد حکیمی در گفت‌وگو با نشریه «فرهنگ امروز» با بیان اینکه می‌توانیم ابعاد و منابع فقه را گسترش دهیم، گفت: فقه باید تکلیف مسائل روز را مشخص کند والا تبدیل به مکتب اخلاقی می‌شود.

به گزارش خبرگزاری مهر، حجت الاسلام والمسلمین محمد حکیمی در گفت‌وگو با نشریه «فرهنگ امروز» توسعه در منابع فقه را درگاهی مهم در توسعه فقه برشمرده و معتقد است فقه باید از مسائل فردی به سمت مسائل اجتماعی برود. وی اضافه شدن ابواب جدید به فقه را ضروری می‌داند و معتقد است فقه امروز باید به مسائلی مانند فقر و غنا بپردازد و موضع خود را نسبت به سرمایه و طغیان سرمایه روشن کند.

وی با اشاره به دگرگونی در اوضاع و احوال انسان معاصر معتقد است: «دگرگونی در موضوعات فقهی اتفاق نیافتاده است. اقلاً باید موضع‌شناسی جدیدی انجام دهیم و معیارهایی ارائه کنیم که بر اساس آن‌ها موضوعات جدید را بشناسیم. حال باید قواعد فقهی جدیدی بریزیم تا نیازهای انسان امروز را بشناسیم، یا قواعدی در اصول به وجود آوریم که ما را به این هدف برساند و یا از روایات عمده‌ای که به نام روایات اخلاقی مطرح است استفاده کنیم.»

حکیمی با تأکید بر «توسعه در منابع فقه» می‌گوید: «ما می‌توانیم ابعاد و منابع را گسترش دهیم، عقلانیت حاکم بر روایات را درک کنیم و با نگاه به روح حاکم بر روایت و اتحاد انضمامی یا محتوایی در روایات، حتی اگر ضعف سند داشته باشند، از آن‌ها به عنوان مصدر و منبع اجتهاد استفاده کنیم.»

وی در پاسخ به اشکالی درباره محدود بودن آیات و روایت دو راهکار ارائه کرده و می‌گوید: «باید نوع نگاه‌مان را به این منابع عوض کنیم. یعنی: اولاً برخی بسیاری از این روایات را اخلاقی یا تربیتی می‌گیرند. این روایت را برای ادله حکم فقهی و واجب و حرام، مناسب و متناسب نمی‌دانند و از آن‌ها استفاده نمی‌کنند. مثلاً از فلان آیه برای اثبات حرمت یا محکومیت سرمایه داری نامحدود استفاده نمی‌کنند و نهایتاً آن را اخلاقی می‌دانند... ثانیاً باید نگاه مجموعی به آیات و روایت کرد، نه تقطیعی یا انفرادی. در واقع باید مسائل را با روح حاکم بر اسلام سنجید. بنابراین همراه با توسعه در ابواب فقهی، باید هم منابع و فروع و هم قلمرو را توسعه داد. اگر این توسعه‌ها اتفاق نیفتد، نمی‌توانیم همپا با مسائل جدید پیش برویم.»

حکیمی با صراحت از لزوم اجتماعی شدن فقه سخن گفته و مدعی است: «اکثر مسئله‌های امروز ما، مسئله‌های اجتماعی هستند. از طرفی دیگر، چون زندگی اجتماعی بر زندگی فردی غلبه پیدا کرده است، بنابراین در فقه ما باید رویکرد اجتماعی تغلیب شود؛ یعنی از حوزه فردی به اجتماعی دگرگون شود.»

به نظر او: «یکی از آثار نگرش اجتماعی به فقه و فقه اجتماعی است که حدود مالکیت را ترسیم می‌کند. پیرامون این مسائل، روایات فراوانی داریم که در تنظیم نظام گفته شده است، ولی ظاهراً در فقه اداری یا اجتماعی ما نیامده و یا ظهور و بروز قانونی نداشته است.»

نویسنده «پدیده‌شناسی فقر و توسعه» با تأکید بر مسئله انباشت سرمایه معتقد است: «امروزه باید فقه مسئله فقر و غنا را روشن کند. الآن ما باید یک کتاب داشته باشیم به نام کتاب «الفقر والغنا». آیا اسلام می‌گوید فقر باید در جامعه باشد و ضرورت دارد که باشد یا خیر؟ حالا به علت‌های فردی یا جمعی و یا هر دلیل دیگری، آیا این سرمایه داشتن و مال داشتن با توجه به قانون اصل ید و نیز مسئله حرمت مالکیت، نامحدود است یا حد و حدودی دارد؟ فقه باید این را دقیق مشخص کند.» وی با نگاهی انتقادی به اصول فقه می‌گوید: «مسلم است که باید قواعد عقلانی دیگری برای فقه بسازیم. آنچه ما می‌فهمیم این است که در برخی موارد، اصول ما از فلسفه و قواعد ادبی گرفته شده است. برخی مباحث هم که عملاً به طور کلی، ثمره‌ای ندارند یا ثمره بسیار ناچیزی دارند، مثل مبحث مقدمه واجب. می‌گویند مقدمه واجب، واجب است و برای این جمله، جلسات زیادی را اختصاص می‌دهند که تقریباً لغو است... اگر اعتقاد داشته باشیم روح حاکم بر روایات عقلانی است، شاید چندان به قوانین خودساخته عقلانی یا مثلاً قوانین وضع شده ادبی در این مباحث احتیاجی نداشته باشیم و با حذف یا تلفیق بعضی از مباحث اصول فقه بتوانیم حوزه‌های فقهی خودمان را گسترش دهیم.»

حکیمی با اشاره به اینکه نیاز به ابواب جدیدی در فقه داریم یادآوری می‌کند: «مثلاً ۳۵۰ تا ۵۰۰ آیه را به عنوان آیات الاحکام بر شمرده‌اند. به راستی از مجموع همه آیات قرآن فقط این تعداد قابلیت استفاده فقهی دارند؟ مسئله محیط زیست و انواع آلاینده‌های آب، خاک، هوا و... یک بحث بسیار مهم و مبتلا به امروز شهرهاست. فقه ما باید تکلیف این مسائل را مشخص کند و اگر نتواند، تبدیل به یک مکتب اخلاقی می‌شود. پس آیات و روایت دیگری باید وارد کار شود.»

حجت الاسلام حکیمی با اظهار امیدواری می‌گوید: «به تازگی دروس خارجی چون فقه اداره، فقه سیاست و فقه تربیه در قم شروع شده است که امیدوارم با این ملاحظات، علاوه بر اضافه شدن چنین ابوابی در فقه شیعه، قلمرو آن نیز در کنار فروع گسترش یابد. ما باید تکلیف نیازهای ضروری جامعه را مشخص کنیم و اولویت‌ها را بشناسیم و سپس به رفع نیازها، بر اساس

اولویت‌ها بپردازیم.»

*گفت‌وگوی فوق‌الذکر در صفحات ۱۲۲ تا ۱۲۴ از شماره سوم نشریه «فرهنگ امروز» با عنوان «گسترش قلمرو منابع فقه» منتشر شده است.